

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
Kotnikova ulica 5
1000 Ljubljana

PRIPOMBE DRUŠTVA NOVINARJEV SLOVENIJE NA PREDLOG ZASP IN ZKUASP (3. 2. 2022)

V Društvu novinarjev Slovenije podajamo pripombe na Predlog Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, št. 007-236/2021, EVA: 2020-2130-0064 (Predlog ZASP) in na Predlog Zakona o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravic, št. 007-237/2021, EVA: 2020-2130-0065 (predlog ZKUASP).

Uvodoma izražamo presenečenje in ogorčenje nad odločitvijo Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo Republike Slovenije (MGRT), ki je za javno razpravo o predlogih zakonov, ki v slovensko zakonodajo prenašata vsebino tako kompleksnih direktiv, najprej namenil zgolj tri, nato pa ta rok podaljšal na dvanajst dni. Ni res, kot navaja ministrstvo, da je bila javna razprava že opravljena, saj zadnji verziji predlogov zakonov prinašata nekatere bistvene spremembe in tudi popolne zasuke v razmišljanju, na katere se avtorji in organizacije, ki jih zastopamo, sploh še nismo odzvali. O nekaterih izmed predlaganih rešitev pa različne strani doslej sploh še niso imele možnosti soočenja stališč in posledično iskanja kompromisnih rešitev.

Društvo novinarjev se je 28. junija 2021 s svojimi predlogi že odzvalo na prva predloga sprememb ZASP in ZKUASP. Tokrat se odzivamo na spremembe besedil predlogov zakonov in komentiramo pojasnila predlagatelja, zakaj naših predlogov ni upošteval. Naše pripombe se ponovno nanašajo predvsem na določbe v zvezi z uveljavitvijo nove sorodne pravice za založnike medijskih publikacij, ki jo Predlog ZASP določa v 139.a členu, na vsebinsko omejitev avtorske pravice v zvezi s poučevanjem v 49. členu Predloga ZASP ter na uvedbo kolektivnega upravljanja sorodne pravice založnikov medijskih publikacij v 9. členu Predloga ZKUASP.

1. Pripombe na 139.a člen Predloga ZASP

Predlagatelj je v tretji točki četrtega odstavka 139.a člena določil število znakov izvlečka iz medijske objave, katerih uporaba naj bi bila ponudnikom informacijske družbe dovoljena brez dovoljenja založnika medijske publikacije in brez plačila nadomestila:

(4) Pravici iz prvega odstavka tega člena se ne uporabljata za:

- 1. zasebne ali nekomercialne uporabe medijskih publikacij, kadar jih uporabljajo posamezni uporabniki;*
- 2. dejanja vstavljanja hiperpovezave;*
- 3. uporabe posameznih besed ali zelo kratkih izvlečkov iz medijske publikacije, ki skupaj z naslovom ne presegajo 200 znakov.*

MGRT je glede obsega uporabe, ki predstavlja izjemo, očitno sledil predlogu Google Poland sp. z o.o., kot izhaja iz uvoda k zakonu, v katerem so objavljeni predlogi deležnikov v javni razpravi. Google predlaga, »da se določi, da 200 znakov predstavlja kratek izvleček, naslovi pa ne spadajo v področje uporabe«.

Presenečeni smo, da je predlagatelj v tem delu sledil predlogu korporacije, ki že desetletje uporablja avtorska dela brez plačila ustreznih nadomestil. Prav zaradi učinkovitejše zaščite avtorskih del v digitalnem okolju je bila direktiva sploh sprejeta. Ob tem tudi ni pojasnil, zakaj ni upošteval predloga društva novinarjev, s katerim bi se povečala zaščita tako založnikov kot avtorjev. Prav tako za svojo arbitrarno odločitev obsega 200 znakov ni podal nobenih pojasnil ali argumentov.

Ker gre pri izrazu »posamezne besede ali zelo kratki izvlečki« za pojme, ki zahtevajo enotno razlago v vseh državah članicah EU, tudi ni primerno in ustrezno, da nacionalni zakonodajalec številčno opredeli število besed ali znakov tri, šest, enajst itd.). Predlagamo pa, da se v tretjo točko četrtega odstavka 139.a člena doda besedilo, po katerem lahko ponudnik storitev informacijske družbe iz medijske publikacije brez dovoljenja založnika medijske publikacije uporabi posamezne besede ali zelo kratke izvlečke, »pod pogojem, da to ne vpliva na učinkovitost pravic založnika medijskih publikacij. Tak vpliv na učinkovitost je podan zlasti takrat, kadar uporaba kratkih izvlečkov nadomesti samo medijsko publikacijo, oziroma, ko zaradi tega bralec nima potrebe po tem, da informacije pridobi v taki medijski publikaciji.«

Taka dikcija izhaja iz uvodne točke 57 Direktive 2019/790 in jo je najti v francoskem zakonu, kot tudi v predlogu hrvaškega zakona. Menimo, da je vključitev takega določila v zakonsko besedilo pomembna za zagotovitev učinkovitosti varstva pravic založnikov medijskih publikacij.

Tržna vrednost Googlovih iskalnikov je ravno v zbirki kratkih izvlečkov, ki obsegajo do 200 znakov vključno s presledki in naslovom, kot je Google predlagal, MGRT pa (nekritično) prenesel v Predlog ZASP. Ocenjujemo, da se bo Google na ta način izognil plačilu nadomestila medijskim založnikom v Sloveniji. Odgovor na vprašanje, kako obsežen naj bi bil minimalni izvleček avtorskega dela, da predstavlja »substantial« oziroma precejšen delež besedila in je zato avtorskopravno zavarovan, je izredno kompleksen, kar dokazujeta tudi odločitvi Sodišča Evropske unije v primerih *Meltwater* in *Svensson*. Sodišča so v primeru *Meltwater* že odločila, da so zbirke naslovov, katerih vsak obsega le 11 besed, avtorskopravno zaščitene.

V društvu novinarjev zato odločno nasprotujemo predlogu določitve števila znakov v tretji točki četrtega odstavka 139.a člena ZASP na 200 znakov, s katerim je predlagatelj, kot kaže, sledil predlogu internetnih korporacij, in vztrajamo pri svojem prvotnem predlogu, ki povečuje učinkovitost varstva pravic založnikov medijskih publikacij, s tem pa tudi avtorjev oziroma novinarjev, ki prispevajo svoja dela v teh publikacijah.

Glede 7. odstavka 139.a člena Predloga ZASP, ki določa: *»(7) Avtor ima pravico do primernega deleža prihodka, ki ga na podlagi prvega odstavka tega člena od ponudnika storitev informacijske družbe prejme založnik medijske publikacije, v katero je vključeno avtorsko delo tega avtorja. Avtor se tej pravici ne more odpovedati.«,*

smo prvotno predlagali predvsem dve spremembi, in sicer, da se v zakonu natančno opredeli delež delitve nadomestila med založniki in avtorji ter da se doda določilo, da primeren delež od prihodka založnika medijske publikacije nikakor ne sme predstavljati plačila za delo v okviru delovnega razmerja ali del plačila za prenos materialnih avtorskih pravic za avtorje, ki z založnikom nimajo sklenjenega delovnega razmerja.

Predlagatelj je delno sledil predlogu glede delitve s tem, ko je v 7. členu Predloga ZKUASP oziroma 31. členu ZKUASP dodal nov četrti odstavek, ki se glasi:

»(4) Nadomestilo, zbrano na podlagi sedmega odstavka 139.a člena ZASP, se deli avtorjem v obsegu 30 % in založnikom medijskih publikacij v obsegu 70 %.«

V društvu novinarjev pozdravljamo, da sta deleža opredeljena v zakonu, vztrajamo pa na predlogu, da imajo avtorji pravico do primerne deleža prihodka iz naslova nove sorodne pravice, in sicer do najmanj polovice. V določbi 37. člena ZASP določa, da imajo iz tega naslova avtorji pravico do pravičnega nadomestila za fotokopiranje svojega dela. Za te primere ZKUASP v 31. členu določa posebno delitev, po kateri se nadomestilo deli avtorjem v obsegu 50 % in založnikom v obsegu 50 %. Po analogiji s to zakonsko ureditvijo naj se enako razmerje sprejme tudi za delež na nadomestilu, ki ga iz naslova nove sorodne pravice prejmejo založniki medijskih publikacij.

Še pomembneje pa se nam zdi vztrajanje pri predlogu, da se pri pravici avtorja do deleža nadomestila izdajatelja medijskih publikacij poleg neodpovedljivosti opredeli tudi neprenosljivost pravic med živimi, saj je to zagotovilo, da novinarja delodajalec ali naročnik s pogodbo ne bo prisilil v prenos nadomestila.

MGRT pojasnjuje, da predloga niso upoštevali, ker Direktiva 2019/790/EU tega ne določa. 139.a člen po njihovi utemeljitvi že določa, da se avtor pravici do nadomestila ne more odpovedati. Menimo, da je takšna razlaga pomanjkljiva in ne odgovarja dejanskemu položaju novinarjev kot avtorjev.

Opozarjamo namreč, da je avtor do založnika medija v izrazito podrejenem položaju, zato je nujna močnejša zaščita avtorja ne glede na to, da direktiva tega ne določa izrecno. Vztrajamo namreč, da direktiva zaščito avtorja zahteva z načelom pravičnega nadomestila za uporabo avtorskega dela. Zato predlagamo, da se doda osmi odstavek 139.a člena Predloga ZASP z naslednjim besedilom: *»Primerne deleža prihodka, ki ga prejme avtor na podlagi sedmega odstavka tega člena, ni mogoče nadomestiti s prihodkom iz delovnega razmerja ali plačilom za prenos materialnih avtorskih pravic.«* oziroma krajše brez novega odstavka *»Avtor se tej pravici ne more odpovedati, pravica pa tudi ne more biti predmet razpolaganja med živimi ali izvršbe.«*, kot to ureja 37. člen ZASP v zvezi z nadomestilom, ki pripada avtorjem za privatno in drugo lastno reproduciranje njihovih del.

Takšna določba bo bolj nedvoumno zagotovila, da bo avtor gotovo deležen dela nadomestila, kar je ključno, saj so bila uredništva v zadnjem desetletju izpostavljena nižanju stroškov, zaradi česar so novinarji bistveno bolj delovno obremenjeni in hkrati slabše plačani za svoje delo. Ne razumemo, zakaj zakonodajalec ne bi podprl besedila zakona, ki bi novinarjem nudil stabilnejšo zaščito in s tem bolj urejene pogoje za delo, hkrati pa tudi nedvoumno zaščito njihove avtorske pravice nasploh.

2. Pripombe na 49. člen Predloga ZASP

Na podlagi 5. člena Direktive 2019/790 Predlog ZASP v 4. členu uvaja novo vsebinsko omejitev avtorske pravice v določbi 49. člena, ki se nanaša na reproduciranje v elektronski obliki in priobčitev javnosti objavljenih del ter na predelavo baze podatkov in v elektronski obliki reproduciranje, distribuiranje ter priobčitev javnosti predelane baze podatkov za namene ponazoritve pri pouku na daljavo ali čezmejnem pouku (prvi odstavek 47.b člena Predloga ZASP). Prvotni Predlog ZASP, s katerim smo v društvu novinarjev soglašali, je to vsebinsko omejitev umeščal med t. i. zakonite licence, kar pomeni, da je za uporabo del za te namene sicer brez prenosa materialne pravice potrebno plačilo primerne nadomestila, in sicer za vsako posamezno ter po obsegu in načinu konkretizirano uporabo avtorskega dela. Zakonita licenca namreč ob obveznosti plačila nadomestila vključuje tudi poročevalno obveznost uporabnika.

Novi predlog na novo ureja digitalno rabo avtorskih del za namen ponazoritve pri poučevanju, in sicer tako, da tovrstna raba postane prosta nadomestila, pri čemer predlagatelj zakona za prosto uporabo očitno ne predvideva nadomestila. Prostost bi sicer lahko kot zakonska dikcija pomenila le manjšo administrativno obremenitev glede poročanja o konkretni uporabi del, ne pa tudi brezplačnost. Novemu predlogu v sedanjih obliki nasprotujemo, saj imetnike avtorske pravice na delih, ki se v digitalni obliki uporabljajo pri poučevanju, de facto razlaščuje in jim pavšalno jemlje nadomestilo za uporabo njihovih del. V Društvu novinarjev Slovenije nikakor ne nasprotujemo prosti uporabi del za namene izobraževanja, odločno pa nasprotujemo brezplačnosti uporabe del. Popolnoma nelogično se nam tudi zdi, da je za fizično reproduciranje del potrebno plačilo nadomestila, medtem ko za reproduciranje v elektronski obliki to ni potrebno. V bistvu gre za enako uporabo dela, le tehnološka platforma je različna.

Ob tem opozarjamo, da se dela novinarjev in drugih avtorjev v medijih v izobraževalnem procesu uporabljajo zelo pogosto. Medijska pismenost in medijska vzgoja sodita med prioritete cilje Evropske komisije na področju medijev, zato bo uporaba novinarskih prispevkov v izobraževanju le naraščala in nikakor ne upadala.

Po našem mnenju je novi predlog 49. člena popolnoma nesorazmeren in tehnično popolnoma preveša na stran izobraževalnih institucij in države na škodo avtorjev. Glede konkretnega predloga primerne ureditve podpiramo predlog Združenja avtorjev in imetnikov pravic - ZAMP.

Vztrajamo tudi na predlogu, da je treba v primeru zakonite licence v Predlogu ZKUASP posledično določiti obvezno kolektivno upravljanje. Upoštevati je namreč treba, da avtorji oziroma imetniki

avtorskih pravic v okoliščinah proste uporabe ne morejo in ne smejo nadzorovati uporabe svojih del v zaprtih okoljih (npr. v spletnih učilnicah, do katerih dostopajo zgolj učenci, dijaki ali študenti), nadomestilo pa se mora zato zbirati enotno za vse istovrstne primere in vsa istovrstna upravičenja. Uvedba obveznega kolektivnega upravljanja pravice do nadomestila za te namene bi bila po našem mnenju edina primerna rešitev za zavarovanje pravic avtorjev oziroma imetnikov avtorskih pravic.

V tej smeri predlagamo spremembo in dopolnitev 9. člena Predloga ZKUASP z dodatno točko tega člena, ki bi se glasila: »pravico do nadomestila na podlagi proste uporabe iz prvega odstavka 49. člena ZASP.«

3. Uvedba obveznega kolektivnega upravljanja sorodne pravice založnikov medijskih publikacij

V društvu novinarjev smo predlagali, da se tudi za upravljanje s pravicami založnikov medijskih publikacij iz prvega odstavka 139.a člena Predloga ZASP določi obvezno kolektivno upravljanje.

MGRT ni sledil našemu predlogu in je v pojasnilu zapisal:

Po preučitvi predloga in po posvetu z Uradom RS za intelektualno lastnino ne obstaja velika verjetnost za ustanovitev kolektivne organizacije, ki bi kolektivno upravljala s pravicami novinarjev na način, kot ga predlaga DNS. Tudi obstoječe kolektivne organizacije niso izrazile zanimanja za kolektivno upravljanje pravic novinarjev, zato se zastavlja vprašanje realizacije morebitne določbe v ZKUASP, ki bi določala obvezno kolektivno upravljanje pravic novinarjev. Četudi bi se v ZKUASP določilo obvezno kolektivno upravljanje pravic, kot to predlaga predlagatelj, obvezno kolektivno upravljanje v praksi ne more zaživeti brez ustanovitve ustrezne kolektivne organizacije, ki mora za delovanje pridobiti dovoljenje pristojnega organa, t.j. Urada RS za intelektualno lastnino. ZKUASP npr. že v nekaterih drugih primerih določa obvezno kolektivno upravljanje pravic od leta 2016, ko je stopil v veljavo, pa te določbe še do danes niso zaživele, saj ni bila ustanovljena kolektivna organizacija, ki bi dejansko upravljala s pravicami imetnikov pravic na podlagi določbe o obveznem kolektivnem upravljanju.

Zapis nas preseneča, saj smo Uradu za intelektualno lastnino (URSIL) na sestanku septembra 2021 pojasnili svoja pretekla prizadevanja za vzpostavitev kolektivne organizacije in načrte za priključitev h kateri od obstoječih kolektivnih organizacij. V tem času smo že začeli sodelovanje z Združenjem avtorjev in imetnikov pravic - ZAMP, s tem sodelovanjem pa so seznanjeni tako na

MGRT in URSIL (državni sekretar Simon Zajc in v. d. direktorice URSIL Karin Žvokelj 12. januarja 2022) kot na ministrstvu za kulturo.

Eden od razlogov, zakaj si v društvu novinarjev prizadevamo za obvezno kolektivno urejanje pravice založnikov medijskih publikacij, so prav pretekle izkušnje z nekaterimi izdajatelji medijev, ki so vztrajno zavirali vsa prizadevanja novinarskih organizacij za vzpostavitev kolektivnega upravljanja na področju klipinga. Domnevamo, da MGRT namiguje na to situacijo. Očitno pa MGRT ne pozna lastne zakonodaje, ko trdi, da gre pri klipingu za obvezno kolektivno upravljanje. Prav nasprotno, upravljanje je prostovoljno kolektivno (izhodišče je individualno uveljavljanje), kar velikim izdajateljem omogoča, da razmerja s kliping agencijami urejajo bilateralno. Rezultat v praksi je, da manjši regionalni in lokalni mediji s slabšo pogajalsko močjo, pa tudi RTV Slovenija te pravice ne uveljavljajo, avtorji pa ne prejemaajo nadomestil tudi v medijih, ki imajo sklenjene pogodbe.

Ravno tej situaciji smo se želeli izogniti pri uveljavljanju nove sorodne pravice, zato smo predlagali obvezno kolektivno upravljanje. To je pomembno iz dveh vidikov, prvi je seveda ta, da novinarji in drugi avtorji pridejo do primerne nadomestila. Drugi pa je dejstvo, da obvezno kolektivno upravljanje prinaša rešitev za celotno panogo, saj bodo pogajanja vodile kolektivne organizacije. Izkušnje iz drugih držav kažejo, da je v interesu ponudnikov storitev informacijske družbe, da sami vodijo igro in določajo, s kom se bodo pogajali, pri čemer izpadejo prav manjši mediji.

Glede na pretekle težave pri realizaciji določbe ZKUASP bi od URSIL in MGRT pričakovali pomoč in vzpodbudo, ne pa očitanja. Še posebej, ker se dobro zavedajo, da smo novinarji v celotni zgodbi šibkejša stran. Delež avtorjev na tem prihodku je namreč odvisen od tega, kako uspešno bodo izdajatelji medijev nadomestilo uveljavljali od ponudnikov storitev informacijske družbe.

Nadomestilo za uporabo medijske publikacije lahko namreč uveljavlja le založnik zadevne medijske publikacije, ne pa tudi avtor. Zavedamo se, da se lahko založniki medijskih publikacij odločijo za prostovoljno kolektivno upravljanje, je pa to odvisno od njihove volje in zadostnega repertoarja za ustanovitev kolektivne organizacije, s čimer imamo - kot že omenjeno - slabe izkušnje. Zato bi bilo obvezno kolektivno upravljanje primernejše in tudi ustrežnejše z vidika participacije avtorjev na tem nadomestilu, s čimer bi zakon primerno zavaroval položaj avtorjev in njihove pravice.

Tako vztrajamo na predlogu, da se v Predlogu ZKUASP v 9. členu pod naslovom »Obvezno kolektivno upravljanje« doda točka, ki se glasi: »pravico založnikov medijskih publikacij iz prvega odstavka 139. a člena ZASP.«

Kompromisni predlog bi lahko bil tudi, da se 9. členu doda točka, ki obvezno kolektivno upravljanje določa le za avtorje: »pravico avtorja do primerne deleža prihodka, ki ga na podlagi prvega odstavka tega člena od ponudnika storitev informacijske družbe prejme založnik medijske publikacije, v katero je vključeno avtorsko delo tega avtorja, iz 139.a člena ZASP.«

V Ljubljani, 13. februarja 2022

Špela Stare, Društvo novinarjev Slovenije